

HANTARAN KAHWIN DALAM ‘URF PERKAHWINAN MELAYU: SATU KAJIAN DARI SUDUT FIQH KONTEMPORARI

Siti Zaleha Ibrahim¹

Dr. Phayilah Yama²

Hasliza Talib³

Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor

ABSTRAK

Penulisan ini mengkaji konsep hantaran kahwin dalam adat perkahwinan Melayu. Hantaran kahwin terdiri daripada dua bentuk utama iaitu wang hantaran dan barang hantaran. Hantaran kahwin dan mahar atau mas kahwin adalah dua elemen yang sangat berbeza. Walau bagaimanapun, umumnya ramai ahli masyarakat yang keliru tentang kedua-dua elemen tersebut. Sejarah menyaksikan nilai hantaran kahwin semakin meningkat sejajar perkembangan ekonomi dunia sekarang ini. Kajian ini turut membincangkan hantaran kahwin yang tinggi dari perspektif fiqh kontemporari. Kajian menggunakan satu metode utama iaitu kajian kepustakaan bagi mendapatkan sorotan sejarah hantaran kahwin dalam ‘urf Melayu di samping analisis nilai hantaran pada zaman dahulu dan kini. Hasil kajian mendapati bahawa nilai hantaran kahwin yang tinggi mampu menyumbang kepada kahwin lewat dan seterusnya memberi implikasi kepada maqasid al-syariah. Hasil kajian diharapkan agar masyarakat dapat memahami hukum sebenar mahar dan hantaran kahwin sebagaimana yang ditetapkan dalam Islam.

Kata kunci: *hantaran kahwin, perkahwinan, fiqh, maqasid al-syariah*

PENDAHULUAN

Masyarakat Melayu penuh dengan adat dan tradisi. Dalam urusan perkahwinan, kehidupan masyarakat tersebut juga diwarnai dengan pelbagai tradisi dan kelaziman

¹ Pensyarah di Jabatan Kefahaman dan Pemikiran Islam, Pusat Pengajian Teras, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS). sitizaleha@kuis.edu.my

² Pensyarah Kanan di Fakulti Pengajian Peradaban Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS). phayilah@kuis.edu.my

³ Pensyarah di Jabatan Kefahaman dan Pemikiran Islam, Pusat Pengajian Teras, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS). hasliza@kuis.edu.my

baik sebelum majlis perkahwinan berlangsung, semasa majlis ataupun selepas majlis berlangsung. Kewujudan adat resam perkahwinan yang telah lama diamalkan oleh masyarakat Melayu (Halimah Abdul Rahman: 2010) seperti majlis merisik, pemberian wang hantaran kepada keluarga pengantin perempuan dan pertukaran barang hantaran dalam majlis pertunangan serta perkahwinan (Iman Ahmad: 2010) didapati telah menyumbang kepada peningkatan belanja kahwin. Dikenalpasti salah satu faktor dominan yang menyumbang kepada kahwin lewat di Malaysia adalah kadar hantaran dan mas kahwin yang tinggi. (Siti Zaleha Ibrahim: 2011). Situasi ini amat membimbangkan kita sebagai umat Islam di Malaysia. Sebagaimana yang dinyatakan oleh Zainunnisaa Abdul Rahman, kebanyakan sambutan perkahwinan di Malaysia kini telah mencecah ribuan ringgit yang melibatkan pelbagai pemberian tidak wajib seperti belanja hangus atau wang hantaran dan pemberian (Zainunnisaa Abdul Rahman: 2007).

Justeru, penulisan ini akan membincangkan hukum hantaran kahwin mengikut perspektif fiqh kontemporari. Ia juga akan mengetengahkan implikasi hantaran kahwin yang tinggi terhadap maqasid al-syariah.

KONSEP HANTARAN KAHWIN DAN MAHAR

Hantaran adalah salah satu elemen perbelanjaan dalam sesuatu perkahwinan. Secara umumnya dapat diklasifikasikan elemen perbelanjaan ini kepada beberapa peringkat iaitu perbelanjaan pra perkahwinan, bagi tujuan majlis perkahwinan dan perbelanjaan pasca majlis perkahwinan. (Syh Madidah: 2017)

Definisi hantaran kahwin

Hantaran merupakan satu bentuk pemberian hadiah dalam bentuk wang dan lain-lain yang ditetapkan oleh pihak keluarga perempuan. Ia juga dikenali sebagai duit hantaran dan barang hantaran. (Mahmood Zuhdi Abdul Majid: 1989).

Manakala menurut Kamus Dewan, hantaran adalah barang-barang seperti hadiah yang dibawa bersama wang hantaran oleh pihak pengantin lelaki untuk pengantin perempuan. ([http:// prpm.dbp.gov.my](http://prpm.dbp.gov.my)).

Menurut istilah syarak, pemberian dapatlah didefinisikan sebagai hadiah atau *hibah*. Hibah bermaksud akad yang memberi faedah pemilikan 'ain tanpa gantian semasa hidup secara sukarela. (Mustofa al-Khin: 2009). Dengan kata lain, hibah adalah suatu akad yang dapat memindah milik sesuatu benda tanpa perlu kepada gantian.

Dapat difahami di sini bahawa hantaran kahwin adalah pemberian pengantin lelaki kepada pengantin perempuan yang berupa wang dan barang-barang iringan seperti makanan, pakaian dan lain-lain. Selain itu, hantaran kahwin juga merupakan pertukaran barang-barang iringan di antara pengantin lelaki dengan pengantin perempuan.

Pengertian Mahar

Mas kahwin atau mahar merupakan suatu pemberian yang wajib diberi kepada isteri sebab dinikahnya dan disetubuhnya. Mahar juga dikenali sebagai *al-sadaq*, *al-saduqah*, *al-nihlah*, *al-ajr*, *al-faridah* dan *al-'aqd*. Mahar ini boleh wujud dalam bentuk wang, benda, manfaat atau sesuatu yang berharga (Mohd Salleh Ahmad: 2010). Ia adalah hak mutlak seorang isteri sebagaimana firman Allah S.W.T yang bermaksud:

“dan berikanlah kepada perempuan-perempuan itu maskahwin-maskahwin mereka sebagai pemberian Yang wajib. kemudian jika mereka Dengan suka hatinya memberikan kepada kamu sebahagian dari maskahwinnya maka makanlah (gunakanlah) pemberian (yang halal) itu sebagai nikmat Yang lezat, lagi baik kesudahannya”.

(Al-Nisa':4)

Ayat tersebut jelas menunjukkan kewajipan suami memberikan mahar kepada isteri. Mahar tersebut menjadi hak mutlak seseorang isteri dan individu lain seperti ibu, bapa, suami dan lain-lain tidak berhak sama sekali untuk mengambilnya kecuali dengan kerelaan perempuan itu sendiri.

Perbezaan Mahar dan Hantaran Kahwin

Perbezaan ketara di antara mahar dan hantaran kahwin ialah mahar adalah satu pemberian yang wajib daripada suami kepada isteri kerana pernikahan. Manakala hantaran kahwin adalah pemberian berbentuk hadiah kepada isteri.

Selain itu, mahar boleh wujud dalam bentuk wang ringgit, material atau manfaat. Akan tetapi, hantaran kahwin adalah dalam berbentuk duit sahaja. Dari segi pemilikan pula, mas kahwin adalah milik mutlak pengantin perempuan, manakala hantaran kahwin adalah sebaliknya.

Seterusnya dari segi hukum, mahar hukumnya adalah wajib, manakala hukum hantaran kahwin adalah harus sahaja dan ia adalah adat orang Melayu. Islam tidak

mewajibkan setiap pihak untuk memberi pemberian hantaran. Ia adalah sebagai hadiah pemberian yang bertujuan untuk menggembirakan kedua-dua pengantin.

Selain itu, nilai mahar di Malaysia telah ditetapkan dan berbeza mengikut setiap negeri. Manakala nilai hantaran kahwin, ia tidak ditetapkan dan kuasa penetapan nilai tersebut adalah di tangan keluarga pihak perempuan. Perbezaan seterusnya ialah, pemberian mahar adalah boleh disegerakan iaitu sebaik sahaja berlakunya akad nikah atau ditangguhkan. (Mustofa al-Khin: 2009). Manakala untuk hantaran kahwin, kebiasaannya telah diberi separuh sebelum berlangsungnya majlis dan separuh lagi selepas akad nikah.

SEJARAH HANTARAN KAHWIN DALAM MASYARAKAT MELAYU DI MALAYSIA

Pemberian hantaran telah menjadi adat dalam perkahwinan masyarakat melayu sejak dahulu lagi. Kebiasaannya, ia wujud dalam pelbagai bentuk sama ada wang, al-Quran, sejadah, baju sepersalinan, tuala dan barang kemas. Selain itu, pihak lelaki dan perempuan akan berbalas-balas buah-buahan dan manisan. Pada kebiasaannya, jumlah hadiah itu adalah dalam bilangan yang ganjil seperti 5 dulang dibalas 7 dulang dan 9 dulang dibalas 11 dulang. Pada kelazimannya, hantaran

Mohd Zubair Mohd Hairudin dalam tesisnya menyatakan bahawa amalan hantaran ini dipercayai kesan dan pengaruh daripada amalan Hinduisme-Buddhisme yang telah menapak awal di Tanah Melayu sebelum kedatangan Islam. (Mohd Zubair Mohd Hairudin: 2018)

Pendapat ini turut disokong oleh Amran Kasimin. Beliau menjelaskan bahawa hantaran merupakan adat istiadat perkahwinan dari pengaruh Hindu yang diamalkan oleh masyarakat Melayu (Amran Kasimin: 1995) seperti memberikan hadiah kepada pengantin perempuan berupa alat-alat solek, buah-buahan, barang-barang kemas, kain dan lain-lain lagi. Selain itu juga adat bersanding dan adat berinai juga diyakini juga berasal dari salah satu unsur pengaruh Hindu.

Nilai Semasa Hantaran Kahwin

Dewasa ini, nilai hantaran kahwin semakin hari semakin meningkat. Sebagai contoh, dapatan kajian tentang kadar wang hantaran dalam kalangan masyarakat di utara semenanjung telah menemukan majoriti responden menyatakan kadar yang paling munasabah bagi wang hantaran adalah di antara RM5000.00 hingga RM8000.00. (Raihanah Azahari et.al: 2009). Ini menunjukkan rata-rata masyarakat kini telah

melihat wang hantaran perlu diletakkan dengan kadar dan nilai yang tinggi. (Syh Madihah et al: 2017)

Dan didapati nilai hantaran kahwin zaman kini adalah berdasarkan kepada taraf pendidikan seseorang. Nilai hantaran kahwin dicatatkan boleh mencecah puluhan ribu. Berikut dinyatakan kolerasi nilai hantaran kahwin dengan taraf pendidikan. Bermula dengan UPSR dan PMR, nilai hantaran bermula dari dua ribu hingga empat ribu. Manakala bagi yang mempunyai SPM, nilai hantaran adalah dari empat ribu hingga lapan ribu. Bagi yang mempunyai kelayakan STPM dan Diploma, nilai hantaran kahwin adalah lapan ribu sehingga dua belas ribu. Bagi pemegang Ijazah Sarjana Muda, nilai hantarannya adalah 12 ribu sehingga 15 ribu. Sementara nilai hantaran untuk pemegang Ijazah Sarjana ialah 15 ribu sehingga 20 ribu. Dan yang terakhir, bagi pemegang Ijazah Kedoktoran, nilai hantarannya mencecah 30 ribu. (sumber daripada JAKIM)

Data menjelaskan bahawa pendidikan mempunyai pengaruh yang sangat besar dalam penentuan nilai hantaran kahwin. Secara tidak langsung, ia boleh mengakibatkan golongan yang pendidikan tinggi pasca siswazah, berkahwin pada usia yang lanjut atau hidup membujang selama-lamanya. (Siti Zaleha Ibrahim : 2015).

ANALISIS HANTARAN KAHWIN DARI SUDUT FIQH KONTEMPORARI

Pada asasnya, Islam tidak meletakkan sebarang nas syarak yang menjelaskan hukum mengenai hantaran. Pemberian hantaran merupakan adat atau kelaziman yang diamalkan secara turun temurun yang berkait dengan adat tempatan, selama adat ini tidak bercanggah dengan prinsip Islam maka ianya merupakan salah satu tradisi yang dibolehkan dalam pelaksanaannya dan diterima oleh majoriti masyarakat. (Md Saleh Hj Ahmad: 2000).

Adat tempatan merupakan salah satu sumber sekunder dalam perundangan Islam. Ia dikenali sebagai *al-Urf*. *Al-urf* ini boleh wujud dalam bentuk perkataan, perbuatan dan pengabaian. Secara ringkasnya, *al-urf* ini boleh dikategorikan sebagai *urf sahih* dan *urf fasid*. *Urf sahih* adalah adat dan kelaziman yang tidak bercanggah dengan Islam, manakala *urf fasid* adalah sebaliknya.

Md Saleh Hj Ahmad menambah, pihak yang akan berkahwin boleh memberikan hadiah kepada pihak yang lain, menurut adat istiadat dalam negerinya masing-masing. (Md Saleh Hj Ahmad: 2000). Ia tidaklah bertentangan dengan ajaran Islam, kerana ia dilihat sebagai hadiah atau sumbangan ikhlas pihak lelaki kepada keluarga pengantin

perempuan untuk meraikan perkahwinan mereka. (Ustaz Pasuni Maulan. 2006. Wang hantaran tidak harus bebaskan mana-mana pihak. Berita Minggu. 27Ogos)

Sewajarnya pemberian hadiah atau hantaran itu tidak menyukarkan pihak pengantin lelaki. Keterlaluhan dalam menetapkan kadar hantaran kahwin akan menyusahkan pengantin lelaki dan ini pastinya bercanggah dengan firman Allah Taala:

Maksudnya: "Allah menghendaki kamu beroleh kemudahan, dan Ia tidak menghendaki kamu menanggung kesukaran." (Surah al-Baqarah : 185)

Merujuk kepada Majlis Fatwa Selangor, terdapat beberapa perkara yang perlu diambil kira dalam majlis perkahwinan. Garis panduan dalam majlis perkahwinan adalah seperti berikut:

1. Tiada fatwa yang diwartakan berkenaan dengan hantaran perkahwinan.
2. Barang iringan atau hantaran adalah hadiah daripada kedua-dua belah pihak yang diharuskan oleh syarak. Pemberian ini mestilah disertai dengan niat yang ikhlas, tidak riak, berbangga-bangga, bermegah-megah dan berlebih-lebihan.
3. Tepak sirih atau sirih junjung adalah adat semata-mata. Hukumnya adalah harus dengan syarat tidak bercanggah dengan akidah dan syariat Islam serta tidak ada apa-apa kepercayaan di sampingnya.
4. Jumlah hantaran adalah mengikut kemampuan dan tidak terikat kepada jumlah bilangan yang ganjil. (<http://www.muftiselangor.gov.my/soal-jawab-personalisation/munakahat#faqnoanchor>)

PENUTUP

Sebagai umat Islam, kita perlu bersederhana dalam semua perkara termasuklah dalam elemen hantaran kahwin. Sewajarnya hantaran kahwin dilihat sebagai bukan kewajipan, malah ia adalah adat semata-mata dengan tujuan untuk menggembarakan pasangan pengantin. Selain itu, pemberian hadiah juga sebagai simbolik tanda hormat dan kasih sayang di antara kedua-dua mempelai. Ini bertepatan dengan hadis nabi:

" Saling memberi hadiahlah kalian, nescaya kalian akan saling mencintai."

(HR. Al-Bukhari)

Selain itu, terdapat kajian yang menunjukkan bahawa hantaran kahwin yang tinggi menjadi faktor dominan yang menyumbang kepada pemuda-pemudi berkahwin lewat. Kahwin lewat mempengaruhi keperluan asas dhahruriyyat yang keempat iaitu memelihara maruah dan keturunan disamping asas kelima iaitu memelihara harta. Hantaran yang tinggi meningkatkan risiko berlakunya pembaziran atau berlebihan dalam perbelanjaan perkahwinan. Secara tidak langsung ia akan membantutkan usaha dalam merealisasikan tuntutan maqasid al-syariah.

RUJUKAN

- Amran Kasimin. 1995. *Istiadat Perkahwinan Melayu: Satu Kajian Perbandingan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Iman Ahmad. 2010. *Adat Budaya*. Kuala Lumpur: Goodmark Enterprise.
- Mahmood Zuhdi Abdul Majid dan Raihanah Azhari. 1989. *Undang-undang Keluarga Islam: Konsep dan Pelaksanaannya di Malaysia*. Kuala Lumpur: Karya Abazie.
- Md Saleh Hj Md @ Hj Ahmad (2000), "Urf dan Adat Semasa di Malaysia Sebagai Asas Penentuan Hukum Yang Tidak di Naskan", dalam Paizah Hj. Ismail dan Ridzwan Ahmad, *Fiqh Malaysia: Ke Arah Fiqh Tempatan Yang Terkini*. Selangor: al-Hikmah Sdn. Bhd., h. 101-102.
- Mohd Zubair Bin Mohd Hairudin. 2018. *Konsep Mahar Dan Hantaran Menurut Perspektif Al-Sunnah: Kajian Terhadap Kitab Sahih Bukhari Bab Nikah*. Tesis Sarjana Muda. Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor.
- Mustofa al-Khin, Mustofa al-Bugho dan Ali al-Syarbaji, 2009. *Al-Fiqh al-Manhaji: Kitab Fiqh Mazhab Syafie*. Pustaka Salam Sdn Bhd
- Pasuni Maulan. 2006. *Wang hantaran tidak harus bebaskan mana-mana pihak*. Berita Minggu. 27Ogos)
- Siti Zaleha Ibrahim. 2011. *Taakhur Al-Zawaj Fi Malizia: Al-Musykilat Wa Hululuha Min Ru'yah Fiqhiyyah Mu'asorah*. Tesis Sarjana. Kuala Lumpur: Kulliyah of Kulliyah Ilmu Wahyu dan Sains Kemanusiaan, UniversitiIslam Antarabangsa Malaysia.
- Syh Noorul Madidah Binti Syed Husin, Raihanah Binti Azahari, Asmak Binti Ab. Rahman Tengku Fatimah Muliana Binti Tengku Muda & Siti Khatijah Binti Ismail. 2017. *Konsep Al-Taysir Dalam Perbelanjaan Perkahwinan Sebagai Mekanisme Penyelesaian Trend Belanja Kahwin Masa Kini*. *Jurnal Syariah*.
- Syh Noorul Madidah Binti Syed Husin. 2017. *Gelagat Perbelanjaan Perkahwinan Masyarakat Melayu Muslim Menurut Perspektif Syariah*. Tesis Doktor Falsafah. Universiti Malaya. [http:// prpm.dbp.gov.my](http://prpm.dbp.gov.my) dicapai pada 20 April 2018.